AZ IRODALOMTUDOMÁNY GYAKORLATTANA

Tudományos mindennapok és „humanities studies"

Gyakorlattan:

(1) A tudománytörténet-írás újabb változata: az adott tudományág mindenkori mindennapjait meghatározó *gyakorlatok történetének* elbeszélése.
(2) Humántudományi megfelelője az ún. „science studies"-nak és „laboratory studies"-nak: *kvázi-etnográfiai* megfigyelésekre támaszkodva bemutatni a tudományos mindennapok gyakorlatainak szerepét a tudástermelésben.

+	-
Tudományos mindennapok…	Kiemelkedő tudós személyiségek…
Habitualizált, magától értetődő tevékenységi formák…	Korszakos művek…
Rögzített vagy rögzítetlen normák és szabványok…	Meghatározó elméletek…
Implicit-, testi- és „kézműves" tudásformák…	Tudományos programok…
Kultúrtechnikák…	Tudományos iskolák…
Tudományos figyelem…	
Kutatási infrastruktúra…	
… története	… története

Feladat (általában):

(1) „Békaperspektíva" érvényesítése a humántudományok történetírásában.
(2) Felülvizsgálni a tudományos / mindennapi, valamint a szellemtudományos / természettudományos megkülönböztetéseket.

Feladat (különösen):

(1) Leírni mindazt, ami a filológiai munkában rendszerint rejtve marad, mert nyitott kimenetelű, *hibrid és kísérleti jellegű* gyakorlatokként nem jelenik meg a tudomány „hivatalos", nyilvános dokumentációiban?
(2) A filológiai tudományok kultúrájának gyakorlattani vizsgálata válasszal szolgálhat arra, hogy a filológiai munka *milyen funkciót tölt be* a modern tudás- és médiakultúrában.
(3) A filológiai munka mint olyan „papírmunka" (Latour, Rheinberger) megragadása, amelyet szövegek, intézmények, médiumok, írók, olvasók, fogalmak és elméletek alkotta hálózatokban végeznek.
(4) A filológiai tudás *visszavezetése* társadalmi gyakorlatokra, amelyek az irodalom és irodalomtudomány valóságának mindig is alapvető komponensei voltak. Ilyenek pl. a szövegek megjelenítésének formái, elrendezésük az archívumokban, befogadásuk keretfeltételei, az olvasók közti interakciók, az olvasmányok újraelbeszélése, megvitatása, didaktikai közvetítése, vizuális megjelenítése.

FILOLÓGIAI MODELLEK

Filológiai gyakorlat és vizuális reprezentáció

A filológia gyakorlattani szempontból:
nem tudományág, hanem tevékenység, pontosabban tevékenységi forma.
A filológiára vonatkozó gyakorlattani kérdés:
Mit csinál a filológia? (És nem: *Mi a filológia?*)
Ez a kérdés valójában 3 kérdést foglal magában:
– *Ki és Mi [műveli a filológiát]?* (aktor, aktáns)
– *Hol [műveli a filológiát]?* (színhely, infrastruktúra)
– *Mit csinál [aki filológiát művel]?* (praktikák, műveletek)

„Textual scholarship is an antidiscipline because it does not occupy a permanent or consistent epistemological position and because it has no definable Fach, or subject matter. And textual scholarship is a postmodernist antidiscipline because it consists of co-opted and deformed quotations from other fields. Misappropriating concepts and vocabulary from law and jurisprudence, from ethics, philosophy, logic, theology, music, physics, mathematics, statistics, medicine, biology and genetics, sociology, and psychology, textual scholarship is a fragmented pastiche—in the words of Fredric Jameson, a 'blank parody' without a central governing figure or even a defined body of knowledge." (Greetham)

A filológiai munka a története során számtalan modell felé tájékozódott. Az alábbi táblázat (a teljesség igénye nélkül) felsorol néhányat ezek közül a modellek közül.

Modell	Aktor	Színhely	Praktika / Művelet
Orvostudomány	Orvos	Praxis / Kórterem / Laboratórium / Betegágy	Diagnózis / Kezelés
Bűnügyi nyomozás	Nyomozó / Törvényszéki orvosszakértő / Törvényszéki pszicológus	Bűnügyi helyszín / Holttest	Nyomrögzítés
Gyűjtés	Gyűjtő / Antikvárius	Gyűjtemény / Archívum / Múzeum / Kuriozitáskabinet	Gyűjtés / Archiválás
Építészet	Építőmunkás / Építésvezető	Építkezés	Építés
Biológia	Biológus	Laboratórium	Preparálás / Vizsgálat / Modellezés
Számítástechnika	Digitális bölcsész	DH-Lab	Számítógépes adatfeldolgozás / Digitális nyomrögzítés
Muzeológia	Művészettörténész / Kurátor	Múzeum / Kiállítótér	Kiállítás
Műszaki tudomány	Mérnök / Technikus	Iroda / Műhely	Visszafejtés *(Reverse engineering)*

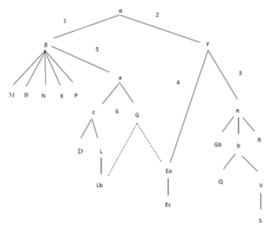

Szöveghagyományozódás stemmatikus ábrázolása

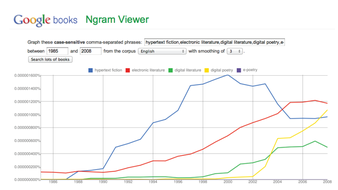

Tudománytörténeti vizualizáció „Ngram Viewer" segítségével

Az irodalomtudományos munka digitalizálódásának egyik következménye, hogy az eddig a filológiai tevékenységre jellemző *vizualizáló eljárások* átterjednek a *hagyományosan szöveges ábrázolással* dolgozó területekre is, mint pl. az irodalomtörténet-írásra vagy az irodalomtudomány történetének elbeszéléseire.
A tudományos olvasás gyakorlatában teret nyer a leolvasás (eng. *reading off* / dt. *ablesen*) művelete.

MUZEALIZÁLÁS ÉS „FILOLOGIZÁLÁS"

Kiállítás és kiadás

A vizualizálás és leolvasás műveletei az irodalomtudományok digitalizálódása során az irodalomtudományos munka lényegi részeivé válnak. Éppen ezért

(1) a gyakorlattani kutatások kiemelt terepe a filológiai tevékenység mint ezen műveletek és praktikák hagyományos szférája

(2) a filológiai tevékenység történetén belül kiemelt terület a vizualizáló és leolvasó műveletek történetének kutatása

Példa:
A *tárgyak* múzeumi gyűjtésének, preparálásának és bemutatásának, valamint az *írott dokumentumok* gyűjtésének, filológiai feldolgozásának és kiadásának *párhuzamos története*. Ez a történetírás

(1) a szöveget a maga tárgyi, fizikai mivoltában, vagyis írásként és grafikai elrendezésként is megragadja;
(2) a filológusi szövegkiadásra nem csak jelentésközvetítésként, hanem a szöveg-tárgy bemutatásaként tekint, a szövegek újrakiadását azok grafikai újrakódolásaként érti;
(3) a kódex formájú könyvet a maga térbeliségében veszi és nem csupán jelentéshordozó felületek (lapok) összességeként.

Ez a kutatás *a könyv mint kiállítótér* modellel dolgozik. E modell történeti alapját a reprodukciókat széles körben terjesztő folyóiratok és illusztrált művészeti könyvek adják, amelyeket a szakirodalom „theatrum pictorium"-ként, „galleria portatile"-ként, „portable museum"-ként vagy „musées du papier"-ként tárgyal.

Sebastiano Resta, „Galleria portatile", 1706, címlap

„Erdélyi Muzéum", 1814, címlap

„Deutsches Museum", 1851, címlap

SZAKIRODALOM
Válogatás

Kelemen P., Néhány bevezető gondolat a filológiáról és a mindennapokról, Filológiai Közlöny 61 (2015) 2 [Mindennapi filológia tematikus szám, szerk. Kelemen P. / Krupp J. / Tamás Á.], 133–139.

S. Martus / C. Spoerhase, Az irodalomtudomány gyakorlattana, ford. Kelemen Pál, Filológiai Közlöny 61 (2015) 2, 140–148.

Kelemen P. / Kulcsár Szabó E. / Vaderna G. / Tamás Á., Előszó. További megjegyzések a filológiához mint kulturális gyakorlathoz, in: uők (szerk.), Metafilológia 2. Szerző – könyv – jelenetek, Budapest, Ráció, 2014, 9–16.

Déri B. / Kelemen P. / Krupp J. / Tamás Á., Előszó. A filológia mint kulturális gyakorlat, in: uők (szerk.), Metafilológia 1. Szöveg – variáns – kommentár, Budapest, Ráció, 2011, 9–44.

Kelemen P. / Kulcsár Szabó E. / Tamás Á., Vorwort. Philologie als Kultur und Technik, in: uők (szerk.), Kulturtechnik Philologie. Zur Theorie des Umgangs mit Texten, Heidelberg, Winter, 2011, 9–17.

F. Moretti, Graphs, Maps, Trees. Abstract Models for a Literary History, London / New York, Verso, 2005.

C. Ginzburg, Family Resemblances and Family Trees. Two Cognitive Metaphors, Critical Inquiry, 30 (2004) 3, 537–556

H.-J. Rheinberger, „Discourses of Circumstance". A Note on the Author in Science, in: M. Biagioli / P. Galison (szerk.), Scientific Authorship. Credit and Intellectual Property in Science, New York, Routledge, 2003, 309–323.

H.-J. Rheinberger, Scripts and Scribbles, MLN 118 (2003) 3, 622–636.

David C. Greetham, Textual Forensics, PMLA 111 (1996) 1, 32–51.

B. Latour, Visualisation and Cognition. Drawing Things Together, in: M. Lynch / S. Woolgar (szerk.), Representation in Scientific Activity, Cambridge (Mass), MIT Press, 1990, 19–68.

Dr. KELEMEN PÁL
egyetemi adjunktus

ELTE BTK
Összehasonlító Irodalom- és Kultúratudományi Tanszék

kelemen.pal@btk.elte.hu | pal.kelemen@hu-berlin.de

practicesofliterarystudies.wordpress.com

btk.academia.edu/KelemenPál

aitk.hu/kelemen%20pal

https://www.literatur.hu-berlin.de/de/ueberdasinstitut/Gastwissenschaftler_innen/dr-pal-kelemen